

Varlık Vergisinin Türk Romanında Yansıması

Ramazan Gökbnar*

Muzaffer Çandır**

Ahmet Arslan***

Pelin Mastar Özcan****

Öz

Türkiye, II. Dünya Savaşı yıllarında Cumhuriyet tarihinin en ağır ekonomik bunalımını yaşar. Bu dönemde, savunma harcamaları artar, tarımsal üretimde büyük ölçüde düşüşler ortaya çıkar. Önce Ankara'da sonra İstanbul'da ekmek karneye bağlanır; un, şeker, ilaç gibi temel gıda maddeleri hiç bulunamaz olur, hayat pahalılaşır. Bu durumdan yararlanıp zengin olan karaborsacılar, vurguncular ortaya çıkar. Savaş ortamının ortaya çıkardığı zorunlu giderleri karşılamak için olağan dışı vergi önlemlerine başvurmak zorunlu hale gelir. Bu amaçla çıkarılan Varlık Vergisi Kanunu, Avrupa ülkelerindeki savaş dönemi vergi kanunlarından çok farklı değildir. Varlık Vergisi uygulaması mükellefler üzerinde unutulmaz anılar bırakır. Varlık Vergisi'nin toplumda oluşturduğu duygu ve düşünceler edebiyat eserleri içinde roman türünde de zaman zaman yer alır. Bu bağlamda çalışmamızda, Türk maliye tarihinin en özellikli ve tartışmalı konularından birisi olan Varlık Vergisi'ni yaşayanların duygu yükünün konu edildiği roman türünde eserler incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler

II. Dünya Savaşı, varlık vergisi, roman, savaş ekonomisi, olağanüstü vergi

* Prof. Dr., Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü – Manisa/Türkiye
ramazan.gokbnar@cbu.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü – Manisa/Türkiye
candir45@yahoo.com

*** Öğr. Gör. , İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü – Malatya/Türkiye
ahmet.arslan@inonu.edu.tr

**** Dr. , Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü – Manisa/Türkiye
pelinmastar83@hotmail.com

GİRİŞ

Varlık Vergisi, Türk maliye tarihinde çokça tartışmaya yol açan, üzerinde olumlu/olumsuz birçok görüşün üretildiği bir düzenleme olarak uygulandı.

Varlık Vergisi, olağanüstü servet ve kazançlarını bir defaya mahsus vergilendirmek üzere büyük çiftçiler, mülk sahipleri, işadamları, şirketler ve gelir vergisi kapsamındaki kişilere uygulanacak bir vergiydi. Sosyoekonomik açıdan hedef aldığı kesimlerin yüksek gelirli gruplar olması ve mükelleflerin dinsel/ırksal ayrımı olmamasına karşılık Varlık Vergisi (12 Kasım 1942-15 Mart 1944) uygulamasında yaşanan keyfi uygulamalar, bazı mükelleflerin kayrılması, bazılarının da cezalandırılması şeklinde ortaya çıkmıştır. Sadece tüccarlar ve varlıklılara yönelik kurgulanmış olmasına karşılık birçok mükelleften istenilen vergi miktarı, ödeme güçlerinin üzerinde gerçekleşmiştir.

Edebiyat eserleri, bir toplumun geçmişteki durumunun bilinmesi yanında, günümüze ait sonuçlara varmak bakımından da yararlı belgeler olup, yazıldığı dönemin pek çok açıdan görünümünü yansıtır. Bu yönüyle edebî eserler, gelecek için tarihsel bir anlam yüklenir; geçmişle geleceği buluşturma noktasında oynadığı rol bakımından büyük bir önem taşır. Bu bağlamda, çalışmamızda zaman zaman edebî eserlere konu olan Varlık Vergisi uygulaması konusunda yazılmış eserlerin edebî değerleri ne olursa olsun savaşın sonucu olarak bu verginin edebî eserlere nasıl yansıdığı açısından bir değerlendirme yapılmıştır.

I. VARLIK VERGİSİ'NİN UYGULANMASI

II. Dünya Savaşı'nın başladığı 1939 yılından bittiği 1945 yılına kadar geçen süre içinde Türkiye savaşa fiilen girmemişse de ekonomik açıdan bu savaşı yaşamıştır. Her yıl devlet bütçesinin dörtte birini oluşturan Osmanlı Devleti'nden kalan borçların dış devletlere ödendiği miktar büyüklüğünde bir bölüm kaynağın da savunma harcamalarına ayrılması mali krize yol açmıştır. Yatırımların azalması ve 18-45 yaş arasındaki erkek nüfusun önemli bir bölümünün askere alınması (askerlik süresi 3-6 yıl); üretimin azalmasına, tüketimin artmasına yol açarken hububat krizi giderek derinleşmiştir (Bkz. Yel 2009:102, Aktan vd. 2002: 288, Varcan 1987: 63, 99).

1940'lı yıllarda ticari hayatın büyük bölümü azınlıkların egemenliği altın-

daydı. II. Dünya Savaşı sırasında, İstanbul Ticaret Odası kayıtlarına göre ticaret, sanayi ve hizmet sektörünün % 89,2'si Musevi, Ermeni ve Rumların elindeydi. Azınlık tüccarları arasında da Yahudiler ticari yetenekleri nedeniyle ön plandaydılar (Coşar 2003: 8). Azınlıklar, yüzyıllardır Avrupalılarla karşılıklı yüksek çıkarlar sağlamışlardı. Osmanlı son döneminden beri süregelen ticari eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için geliştirilen Millî İktisat anlayışı çerçevesinde, Varlık Vergisi görünüşte olmasa da arka planda azınlıkların ekonomi içindeki payını azaltmak üzere bir araç olarak da kullanılmak istenmiştir (Coşar 2003: 6-7). Cumhuriyetin kurulmasıyla başlayan ve Varlık Vergisi ile süren iktisadî Türkleştirme sürecinde siyasi iktidar, Türk tüccarların açık bir şekilde azınlık tüccarlarının yerini almasını özendirmiştir. Varlık Vergisi, 1942'de konulup 1944'te kaldırıldıktan sonra başta İstanbul olmak üzere Anadolu'daki ekonomik yönden durumu iyi olan birçok şehirde sermaye el değiştirir.

Kendilerine ağır vergi tarh edilen ve borçlarını öde (ye) meyen (yaklaşık 40.000 kişi) azınlıkların bir kısmı (1400 kişi), Aşkale, Erzurum ve Sivrihisar'da oluşturulan çalışma kamplarında, karayollarında kar temizlemek, şehrin sokaklarını süpürmek ya da yol inşaatında taş kırmak gibi işlerde çalıştırılırlar. Kamplarda özellikle Aşkale'ye gidenler iklim dolayısıyla zamanlarının büyük bir bölümünü evlerinde, kahvelerde konuşarak, kâğıt oynamakla geçirirler. İşkence ve dayak gibi “doğrudan” insanlık dışı muameleler söz konusu olmaz (Bkz. Ökte 1951:159, Akar 2009:108, Akın 2006:104).

Varlık Vergisi uygulama sonuçları konusunda yapılan genel değerlendirmeler şunlardır:

(i) Varlık Vergisi Kanunu bekleneni verememiş, dönemin başlangıcında ortaya çıkan karaborsacılık, pahalılık, ihtikâr bitmemiş; ticaret hayatında büyük ve meşru olmayan kazançların oluşması devam etmiştir (Aksanyar ve Biçer 2008: 394, Kayra 2011: 88, 151-152, Akar 1992: 91).

(ii) 1943 sonrasında, Varlık Vergisi mükellefleri işlerine geri dönerler. Özellikle küçük vergiler ödeyen esnaf, istisnalar dışında işlerini sürdürür. Büyük gelirli mükelleflerden bazıları piyasadan çekildiyse de önemli bölümü işlerine devam eder (Bkz. Kayra 2011: 88, 151-152, Akar 1992: 91). Varlık Vergisi uygulaması sonrasında bazı azınlıkların şirketleri, şirket ortaklıkları yabancıların eline geçer (Ökte 1951:135). Varlık Vergisi ile piyasanın

azınlıklardan arındırılması belli ölçüde gerçekleşmiş gibi görünür. Ancak, dönemin önde gelen uzmanları, Varlık Vergisi sayesinde piyasaya giren Müslüman-Türk girişimci sayısının fazla olmadığını, Müslüman-Türk girişimcilerin piyasaya girişinin, 1970'ler hatta 1980'ler sonrasında olduğunu belirtmişlerdir (Tezel 1994: 263, Aktar 2010: 209, 241).

(iii) Dönemin önde gelen Yahudi liderleri tarafından da Varlık Vergisi antisemit, salt 'ırkçı bir politika' uygulaması şeklinde bir vergi değil, tüm azınlıklara uygulanan azınlık ve yabancı karşıtı bir uygulama olarak görülmüştür (Çetinoğlu 2009:198). Dolayısıyla ulus-devlet bağlamında Varlık Vergisi uygulamasıyla, devletin egemenlik hakkını kullandığı söylenebilir (Akar 1992: 89, Coşar 2003:8, Clark 1972: 31).

(iv) Varlık Vergisi'nin Avrupa'da Almanya'nın üstün olduğu bir dönemde konulması ve vergiyi ödemeyenler için oluşturulan çalışma kampları II. Dünya Savaşı koşullarındaki "toplama kamplarını" çağrıştırmıştır. Almanların Stalingrad bozgunu ve 15 Mart 1944'te müttefiklerin Monte Casino üzerine başlattıkları nihai saldırıya geçtikleri gün Varlık Vergisi'nin tasfiyesine karar verilmiş olması da bazı çevrelerce bu verginin Almanya'dan örnek alınarak konulduğu iddialarının ortaya atılmasına yol açmıştır (Akın 2006:104, Çetinoğlu 2009: 56, 199).

(v) Yabancı kaynaklarda Varlık Vergisi uygulaması bir tür "mali engizisyon" şeklinde nitelendirilmiştir (Tuncer 1966:115). Varlık Vergisi'nde görev almış üç önemli -Cahit Kayra, Fritz Neumark, Faik Ökte -bilim ve uygulama insanının; "fikir doğru, uygulama yanlış"ı şeklindeki kanaatleri ve ortak görüşleri örtüşmektedir (Pur 2007: 24, 28, 41). Kanun vergi tekniğine uygun olmayıp, hazırlıksız ve programsız uygulanmıştır. Yükümlülerin ve ödenmesi gerekli vergilerin belirlenmesi, objektif kurallara bağlanmayıp, takdire bağlı olup itiraz yolu da açık değildir. Tahsilinde de vergiciliğin yaygın kurallarına uyulmamıştır. Özellikle uygulamada kanun uyarınca kurulan komisyonların insafına bırakılan kararlar, kanun metninin etnik ve dinî ayrımcılığa ilişkin herhangi bir hususa rastlanılmamasına rağmen mükelleflerin dinî ve etnik kökenlerine göre farklı şekillerde vergilendirileceklerin "yazılı olmayan" bir kural olarak gündeme gelmesi, azınlıkların bazılarının piyasadaki çekilmelerini sağlayacak biçimde vergilendirilmeleri/mülksüzleştirilmeleri, vergi oranlarının azınlıkların-sermaye birikimleri bir yana-servetlerini de açacak ölçüde yüksek olması, gayrimüslimlerden daha çok vergi alınması, vergi tarh

edilen gayrimüslim mükellefler arasında ücretlilerin (şoför, manav, sekreter, işçi ve hademe gibi mesleklere dahil olmak üzere yaklaşık 26.000 kişi) yanı sıra küçük işletmecilerin de bulunması ve borcunu ödemeyenlerin çalışma kamplarına gönderilmesi gibi uygulamalarla Varlık Vergisi uygulamaları eleştirilmiştir (Bkz. Kafaoğlu 2005: 56, Aksanyar ve Biçer 2008: 389, Aktar 2010:181-182, 233-234, Akar 2009: 49).

(vi) Varlık Vergisi'ni tasarlayanlar, vergisini ödemeyenlere hapis cezası yerine daha ılımlı sürgün yaptırımı düşünmüşlerdir. 18 Ocak 1940 tarihli Milli Korunma Kanunu çerçevesinde hükümete vatandaşları istemediği işlerde çalıştırmaya zorlama yetkisi verilmiştir. Bu yetki savaş yılları içinde Zonguldak'ta, Ereğli Kömür Havzası'ndaki kömür madenlerinde çalıştırılan köylülere uygulanmıştır (Kayra 2011:170-171).

(vii) 1940'lı yıllarda kentli zenginlerden özellikle gayrimüslimlerden alınan Varlık Vergisi kadar hatta daha büyük sosyoekonomik etkileri olan açıkça bir haraç niteliği taşıyan Toprak Mahsulleri Vergisi yoksul köylülerden alınmıştır. Özellikle piyasa için üretimde bulunmayan küçük yoksul köylülerin Toprak Mahsulleri Vergisi nedeniyle çektikleri açlık ve zulüm, Varlık Vergisi'nin zerresi kadar dahi hiçbir edebî eserde gündeme getirilmemiştir. Tıpkı Varlık Vergisi'nde olduğu gibi bu vergi mükelleflerine de hiçbir itiraz hakkı tanınmamıştır. Kısaca, bu dönemde vergi yükü altında ezilenler sadece azınlıklar değildi, II. Dünya Savaşı'nın en ağır yükünü taşıyan Türk köylüsü de onlardan daha fazla özveride bulunmuştur. Birçok insan, yılda 6 liralık Yol Vergisi'ni (1921-52) ödeyemedikleri için yollarda taş kırma işlerinde çalıştırıldı. Gerek Varlık Vergisi, gerekse Toprak Mahsulleri Vergisi uzun dönemli etkileri açısından sermaye birikim sürecine zarar vermiş, ağır bir güven bunalımı doğurmuştur.

(ix) 1941-1944 yıllarında yoksul köylünün sadece arazi, hayvanlar ve Toprak Mahsulleri Vergisi olarak ödediği tutar 368 milyon liradır ve İstanbul azınlıklarından toplanan (180 milyon lira, genel vergi yükünün % 3'ü) Varlık Vergisi'nin iki katından fazladır. Ayrıca köylüler, Arazi Vergisi ile Yol Vergisi de ödemişlerdir (Bkz. Kafaoğlu 2005: 71, 94). Toprak Mahsulleri Vergisi'nin, adeta İstanbul'da zenginlere salınan Varlık Vergisi'nin intikamını alır gibi, acımasızca alındığı konusunda ciddi değerlendirmeler vardır (Kayra 2011: 115).

II. VARLIK VERGİSİ'NİN EDEBİYAT İÇİNDE ROMAN BOYUTUYLA DEĞERLENDİRİLMESİ

Edebiyat 19. yüzyıldan bu yana, toplumun anlaşılmasında bir referans noktası olarak kabul edilmektedir. Stael ve Taine, edebiyatı toplumun diğer kurumlarından farklı görmeyerek ilk sosyolojik edebiyat kuramlarını geliştirmiş; her coğrafyanın ve tarihsel dönemin kendine özgü anlatım biçimlerine sahip olduğunu, edebiyatın bunları ortaya koyduğunu söylemişlerdir (Parla 2001: 36-37). Lucien Goldman da bir edebiyat eserinin, ortaya konulduğu dönemden bağımsız düşünülemediğini belirtir. Egemen ideoloji nasıl ki bireylerin düşünüş ve yaşam biçimlerini belirliyorsa edebî metinler de döneminin, ortaya konulduğu zaman ve mekânın egemen ideolojisi ile şekillenir (Parla 2001: 39).

Her toplumsal olay gibi Varlık Vergisi de başta roman olarak edebî eserlere girmiş, ilgi duyan yazarlar düşüncelerini istedikleri şekilde ifade etmişlerdir. Resmî tarih kitaplarına yeterince girmeyen Varlık Vergisi uygulaması gibi “münferit” olaylarla edebiyat aracılığıyla yüzleşildiğinde, tartışma eksenini kaymakta, roman unutulmakta; edebî olan politik olanın altında ezilmektedir (Türkeş 2001:137-138). II. Dünya Savaşı döneminde, Türkiye'deki olayları inceleyenler, normal olarak Varlık Vergisi'ni betimler, kökenini açıklarken, aşırılıklardan yakınır ve olayı, artık miadını doldurmuş ölü sorunların mezar taşı yazısı diye kenara koyarlar. Oysa Varlık Vergisi, kendisinden doğrudan etkilenenlerin yaşamlarında çok büyük bir olaydı ve sonuçları bir türlü tarihe gömülemedi (Clark 1972: 29).

1943 yılında Necip Fazıl Kısakürek, Son Telgrafta “Varlık Vergisi I, II” başlıklı yazılarıyla Varlık Vergisi'nin; millî, iktisadî, mali, sosyal yararlarından bahsederek “Dünya kıyameti hengâmesinde Türk Cumhuriyet Hükümetini kuvvet, cesaret, teşebbüs, bilgi ve dünya görüşü kıymetine uzak farz edenlere, artık tepelerinde muazzam bir devlet iradesi yaşadığını telkin etmesi” bakımından ruhsal yararı da olduğunu ileri sürmektedir (Kısakürek 1943).

1943 sonrasında Varlık Vergisi konusunun kapandığı bir dönem yaşandı. Varlık Vergisi uygulamasında İstanbul Eski Defterdarı olarak önemli görev yürüten Faik Ökte'nin “Milletlerin hayatında, unutulmaması lazım gelen destanlar, kahramanlıklar, felaketler, acılar vardır. Bunlar tarihin malıdır. Yeni nesiller kendilerinden evvel gelenlerin iyi ve fena taraflarını böylece gö-

rür, onların düştüğü hatalara düşmemeye çalışır. Varlık Vergisi, Cumhuriyet mali tarihinin yüz kızartan bir sahifesidir” diye önsözünde belirttiği Varlık Vergisi Faciası adlı kitabı ile konu 1951’de yeniden gündeme geldi, tartışıldı ve sonra tartışma konusu olmaktan çıktı (Ökte 1951: 16).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, ‘Politika’da 45 Yıl’ kitabında Varlık Vergisi Kanunu için “İtiraf ederim ki, ruhu itibariyle bu kanunun aleyhinde değildir. Lâkin tatbik şeklini ne medeni, ne de hukuki, ne de insani bulmuşumdur” der (Karaosmanoğlu 1999:161).

Kemal Tahir Namuscular romanında, düşmüş bir kadın olan Tözey’den Varlık Vergisi istenmesi ve Tözey’in borç alarak bu parayı ödemesinden söz ederek Varlık Vergisi’nin çaresiz insanlardan bile alındığını vurgular ve eleştirir. Romanda Tözey:

“-Verdik. Koca Emniyet Müdürü neler söyledi. Vatan tehlikede imiş, bu parayla orduyu besleyecekmiş düşmana karşı” diyerek II. Dünya Savaşı sırasındaki ironik ilintileri işaret eder ve Türkiye siyasetinin bu savaş karşısındaki tavrını eleştirir. Rifat Ilgaz Karartma Geceleri’nde (1974) Varlık Vergisi vermeyenlerin İstanbul’dan sürüldüğünü ve bu vergi nedeniyle azınlık firmalarının ticaretten silindiğini belirtir. Attilâ İlhan, savaşın insanlara ve milletlere yaşattığı acıları anlattığı Yaraya Tuz Basmak adlı romanda savaş sırasında çıkan Varlık Vergisi’nin hedefine tam ulaşamadığını belirtir. Bu vergi gerçekten zengin tüccarlar için çıkarılmıştır. Ancak küçük esnaf bile “yok canıyla” biriktirdiği parayı Varlık Vergisi adı altında devlete vermek zorunda kalmıştır. Romanda bu durum, “...önce biraz hoşbeş, sonra topunun yüreğini yakan Varlık Vergisi lâkırdısı: Her ne kadar bu verginin asıl İstanbul’daki ‘çifil tüccarları yakmak’ amacıyla salındığı söyleniyorsa da, Bursa Kapalıçarşı’daki esnafın bile yok canıyla, alın teriyle biriktirdiği 3-5 kuruşu devlete kaptırdığı saklanacak gibi değil!...” diye keskin bir şekilde ifade etmişlerdir (Çılgın 2003: 48-49, Narlı 2010: 89, Arseven 2010: 259-260, İlhan 1995:107, Tahir 2008: 210-211). Varlık Vergisi’nin doğrudan anlatıldığı eserlerin tahlili, bu konuya nasıl yaklaşıldığını göstermesi bakımından önemlidir:

a) Salkım Hamının Taneleri (Yılmaz Karakoyunlu): Türk romanları içinde Varlık Vergisi’yle birlikte anılan ve yeni nesillerin bu olayı anlamalarına yardımcı olan ilk roman Yılmaz Karakoyunlu’nun yazmış olduğu “Salkım

Hanım'ın Taneleri" (1990) isimli romandır. Bürokrasiden gelip siyasette başbakan yardımcılığı ve devlet bakanlığına kadar yükselen yazar, bu romanda, baştan sona bu verginin mağdur ettiği ailelerle, bir zamanlar bunların yanında çalışan veya Anadolu'dan gelip vergi zengini olan kültürsüz insanların hayatlarını anlatır.

Varlık Vergisi'ne yönelik en şiddetli eleştirilerin olduğu Salkım Hanımın Taneleri romanı ve filmi, Varlık Vergisi uygulamasının tekrar gündeme gelmesinde önemli rol oynar. Sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel yaşama da etki etmiş bu kanunun ilanını, uygulanışını ve sonuçlarını, ayrımcılığa tabi tutulan sınıfları temsil eden karakterler üzerinden sinematografik bir kurgu ve üslup ile hatırlatmaya çalışan roman, verginin etkilerini edebî duyarlılığın ötesinde biraz romantik de olsa anlatmayı başarmıştır. Müslüman olmayan, ama Türk kültürü içinde yetişmiş şahısların Varlık Vergisi gibi bir vergiyi ödemek zorunda bırakılmaları ve ailelerinden kopartılıp sürgüne gönderilmeleri roman sınırları içinde ele alınmıştır (Uğurlu 2009:1745, Kınalı 2010:168-187, Gürbüz 2007: 95-103).

Cumhuriyet tarihinin azınlıklar için bir kırılma noktasının aktarıldığı romanda, vergi dolayısıyla oluşan korku ve güvensizlik, Türk burjuvazisinin palazlanmasını da anlatır (Kınalı 2010:169-187). Verginin çıkış amacından uygulamanın sonuna kadar ayrıntılı bilgi verilen romanda yazar mağdurların yanındadır ve bunu da hiç saklama gereği duymaz. Örneğin: "...Başvekil, İstanbul'dan on beş günde üç yüz milyon lira istiyordu. Cumhuriyet'in on yılda topladığı verginin yarısını on beş günde almayı kafasına koymuştu." (Karakoyunlu 1990: 71). Romanda Varlık Vergisi'nin en çok ahlâkî erozyona neden olduğu da vurgulanır.

Romanın kilit ismi olan Nora, Halit Bey'in hayatında o kadar büyük bir yer tutar ki, Halit Bey, Nora yüzünden bütün mal varlığını, hayatını, haysiyetini, birlikte yaşadığı bir kenar mahalle dilberi olan Nefise'yi kaybeder. Gayrimüslim Nora, Halit Bey'in nikâhlı karısı olduğu ve üzerinde mal görüldüğü için Varlık Vergisi'nden yüklü miktarda vergi tahakkuk eder. O dönemde nüfuzlu biri olan Halit Bey bile bu verginin affını veya azaltılmasını sağlayamaz.

b) Aşkale Yolcusu Kalmasın (Ahmet Aziz): Varlık Vergisi'nin olumsuzluğunu anlatan romanlardan birisi, Ahmet Aziz'in yazdığı "Aşkale Yolcusu

Kalması” (2008) isimli romanıdır. Eserin ismine bakılınca doğrudan Varlık Vergisi konusunu ele aldığı sanılsa da maalesef öyle değildir. Yedi bölümden oluşan romanın yalnızca bir bölümünde, İstanbul’da Aşkale’ye gideceklerin kaldığı bir kamptan bahseder. Romanın fazla öne çıkmayan başkahramanı Necip’in “Büyük Dayı Mümtaz”dan kalan muhasebecisi ve sadık yardımcısı Said Hıdır’ın kampa gelip Ermeni kökenli Gazaros’un vergisinin verildiğini söyleyip onu kamptan kurtarması anlatılır. Onun dışındaki altı bölümde 1945 – 1952 yıllarının önemli olayları gerçek kişilerin isimleri verilerek Necip’in etrafında geçiyormuş gibi verilir.

Kitabın yazarı olarak öne çıkan Ahmet Aziz ismi müstear bir isim olup, yazarın asıl ismi İsfendiyar Erzik’tir. Yazar eserin sonundaki tanıtım bölümünde romanıyla ilgili şu bilgileri verir: “Aşkale Yolcusu Kalması”da bir tarihsel dönemin kurgusunu yaptım. Yerli ve yabancı Nazi’leri, ırkçılığı, Varlık Vergisi’nin hangi noktalara kadar tırmandığını, halka uygulanan şiddeti, yaratılan korkuyu hatırlatmak istedim. Almanya’nın yenilgiye uğramasıyla ülkenin Amerika’nın kanatları altına girişinin, Kore Savaşı ile açılışı yapan Demokrat Parti iktidarının ilk aylarının resmini çizmeye çalıştım.” (Aziz 2008:1).

Varlık Vergisi’yle ilgili düşüncelerini romanda pek fazla belirtmeyen yazar, kendisiyle yapılan çeşitli söyleşilerde bu konudaki düşüncelerini ayrıntılı olarak ifade eder. II. Dünya Savaşı için II. Paylaşım Savaşı ifadesini kullanan yazar, bu paylaşımın Türkiye’ye yansımalarını çeşitli boyutlarıyla anlatmaya çalışır. Bu vergiyi çıkarmanın tek amacının hükümetin ırkçılığı olarak değerlendirirken de hükümetin Almanlıktan Amerikancılığa geçişini tarihî olayların tanıklıklarıyla okuyucuya sunar.

Yazar, kendisiyle yapılan bir söyleşide bu dönemi şöyle niteler: “...Aşkale Yolcusu Kalması” bir şiddet döneminin, Türkiye’nin bir maceraya sürüklendiği, unutulmaya terk edilen bir dönemin romanıdır.” (İncesu 2009:1).

İsmi ile içeriği arasında doğrudan ilginin bulunmadığı romanda yazar, bu yılların önemli olaylarını belli bir tarihî seyir içinde roman tadında okuyucuya anlatmak istemiştir. Romana bu ismi vermesi ise daha çok ilgi çekeceğini düşüncesindedir. Zira Aşkale ismi coğrafi bir mekân olmaktan çok Varlık Vergisi’ni veremeyenlerin gönderildiği ve bazılarının dönemediği sürgünün simgesidir. Bu yüzden Varlık Vergisi’yle ilgili eser veren birçok yazar

Aşkale ismini kullanarak eserinin daha fazla dikkat çekmesini sağlamıştır. Daha çok İzmirli mükelleflerin getirildiği, İstanbul'dan yalnızca on ikinci kafilenin bulunduğu Sivrihisar ilçesinin ismi, Varlık Vergisi'yle ilgili yazılan romanlarda ve birçok farklı çalışmalarda geçmemektedir. Bunun nedeni de Aşkale'nin tabiat şartlarının zorluğu olsa gerektir.

Aşkale Yolcuları Kalmasın isimli romanda, romanın başkahramanı Necip ve çevresi romandan çıkarıldığında adeta tarih kitabına dönüşecek olan kitap, sanat ve estetik kaygısıyla değil, genç kuşağa ideoloji empoze etmek amacıyla yazılmıştır.

c) Çerkez Adil Paşa'nın Tahsildarlık Günleri (Mahmut Şenol): Mahmut Şenol'un "Çerkez Âdil Paşa'nın Tahsildarlık Günleri" Kitabı, Varlık Vergisi'ni Anadolu'da toplamakla görevlendirilen gezici vergi tahsildarlarından biri olan Çerkez Adil Efendi ile koruması Jandarma Onbaşı Beşir Yaman'ın başlarından geçen olayları, masalımsı bir dille anlatmaktadır. Roman, verginin tespit edilip toplanmasına kadar uygulamanın her aşamasında yasanın kendisinden doğan çarpıklıkların doğurduğu, dramatik öykülerden yola çıkarak, hayali yerler, hayali karakterler üzerine kurulmuştur. Çerkez Âdil, daha ilk baştan kendisini paşa ilan edecek kadar hayal ve hikâye hevesindedir (Şenol 2008: 8). Kitabının önsözünde "40'lı yıllarda Türkiye'nin ücra bölgelerine ulaşım ve iletişim güçlüğünden ötürü vergi toplama işinin ahali arasında sevilip sayılan, güvenilir insanlara belli bir ücret karşılığı bırakıldığı" ve "tahsildarların çoğunun adaletli davranmadığı zamanların söz konusu olacağı ve ülkede mali terör estirilebileceği" anlatılır (Şenol 2008: 9-10, 14). Bu görevi üstlenenlerden biri olan Çerkez Adil Paşa ile Onbaşı Beşir Yaman'ın Çanakale civarında yaptıkları yolculuk sırasında yaşadıkları, Don Kişot ve Sanço Panza ikilisinin maceralarını hatırlatmaktadır (Şenol 2008: 66). Çerkez Adil Paşa, Biga'dan vergi toplamaya çıkar ve yol boyunca Türklere Çerkezlere, Ermenilere, Arnavutlardan Yahudilere ve Rumlara kadar farklı insanlarla karşılaşır (Şenol 2008: 126,127, 302). Bu farklı gruplardan Varlık Vergisi toplarken devletin bu uygulamasının doğruluğuna dair inancını yitiren Adil Paşa, adaleti kendisi dağıtmaya karar verir, kendince mantıklı gerekçelerle bazılarını varlık vergisinden muaf tutar (Şenol 2008: 412). Ama bunu yaparken de gerçek dünyanın hayal ettiği gibi olmadığını görür; Varlık Vergisi ve öteki kamu alacaklarını tahsil yetkisini kötüye kullanmakla devleti ve hazineyi zarara uğrattığı gerekçesiyle hakkında dava açılır (Şenol

2008: 471). Dava sonrasında, 5 yıl süreyle Aşkale'deki vergi mükellefleri ıslah istasyonunda bulunan kamp dâhilinde gözetim altında tutulmasına" karar verilir (Şenol 2008: 474).

d) İkinci Adam (Şevket Süreyya Aydemir): Varlık Vergisi'nden yakınan İstanbul Musevileri'nin ruhani başkanı ve İstanbul milletvekili tarihçi Profesör Avram Galanti ile dönemin Sanayi Tetkik Heyeti Başkanı Şevket Süreyya Aydemir'le arasında geçen ilginç bir diyalog bu konuda yapılmış önemli bir değerlendirmedir. Aydemir'le Yahudi profesör arasında geçen diyalog şöyledir (Aydemir 2000: 231-236):

“-Galanti Efendi, dedim, siz tarihçisiniz, işi şöyle almalısınız: Biz Türkler asırlardan beri bin bir harpte, bin bir cephede kan dökmekten, askerlik etmekten, ticarete, sanayiye, para ve sermaye biriktirmeye vakit bulamadık. Sizler, yani bütün azınlıklar ise bunları yaptınız. Biz sizi savaşlardan korduk. Siz orduya asker vermediniz. Hatta bir takım yollarla vergi de vermediniz. Ticareti, sanayi, ithalat ve ihracatı, para ve sermayeyi ellerinizde topladınız. Bu işler, bizim asırlarca döktüğümüz kanlar pahasına ve hele Tanzimat'tan sonra münhasıran siz azınlıkların ellerinde toplanan imkânları kollamak için oldu. Tanzimat Fermanı bile, bizleri bu savaşlardan kurtarmak için değil, sizlerin mal, can emniyetinizi korumak gerekçesiyle ilan olundu. Bu bizim asırlarca dökülen kanımızla sizin bu sefer vereceğiniz bir iki yüz milyon kâğıt liralık varlık verginizi karşılaştırırsak ve buna hatta bir kan vergisi dersek, hesaplaşmamız acaba çok zalimane olur mu ne dersiniz? İsterseniz bizim dökülen kanlarımız ve sonu gelmez askerlik emeklerimizle sizin şu bir avuç vergi fazlanızı karşılaştıracağımıza, sizin biriken servetlerinizle bizim biriken kan ve askerlik haklarımızı teraziye koyarak hesaplaşalım. Eğer biz haksız çıkarsak, vergileriniz silinsin. Ne dersiniz?

-Galanti şu cevabı veriyor: “Asla! Böyle bir hesaplaşmaya gidemeyiz! Çünkü o zaman yalnız bütün malımızı, mülkümüzü değil, cemaatlerimizin bütün fertlerinin canlarını da teraziye koyarsak, biz sizin asırlık kan ve askerlik haklarınızı ödeyemeyiz. Aldığınız vergi helâl olsun. Bu vergi, senin dediğin işler teraziye dökülünce, bizim ödememiz lâzım gelen, bir zerre bile değildir.”

e)Varlık Vergisine Değinen Diğer Edebî Eserler

Türkçe çevirisi olan, yazarları Türk olmasa da Ermenice yazılan Babam Aşkale'ye Gitmedi adlı roman ile Almanca yazılan Boğaziçine Sığınanlar adlı

anı türü kitapta da varlık vergisi konusu işlenmiştir. Ayrıca Kuzguncuklu Fazilet adlı piyes ile Aşkale Erzurum Günlüğü adlı eserlerde varlık vergisini konu alan diğer edebi eserler arasında gösterilebilir.

(i) Babam Aşkale'ye Gitmedi (Zaven Biberyan): Zaven Biberyan'ın “Babam Aşkale'ye Gitmedi” (1998) adlı romanı, 20 Kur'a (20 Sınıf) İhtiyat Askerliği ve Varlık Vergisi uygulamasından etkilenen hayatların bir fotoğrafı olarak Türkiye'nin 1940'lı yıllarına ışık tutar. Varlık Vergisi'nden başlayıp 1955 yılının Eylülüne kadar süren bir dönemde, psikolojik ve maddi sorunları olan Ermeni bir ailenin hikâyesini anlatır.

Romanda, Varlık Vergisi'nin oluşturduğu travma, insanları içine düşürdüğü yoksulluk, psikolojik yıkım, kaybolan hayatları bir ailenin nasıl yalnızlaştığı özelinde gündelik yaşamda ortaya çıkan değişiklikler aynı zamanda bir yabancılaşma öyküsü olarak anlatılmaktadır (Çetinoğlu 2009: 542, Toker 2008: 200). Roman beraberinde toplumun çeşitli kesimlerini “yabancılaşma” ile tanıştıran Varlık Vergisi Kanunu'nun yani siyasetin, siyaset dışı sayılan gündelik yaşama olan etkisini ve dolayısıyla gündelik yaşamın siyaset dışı olmadığını açıkça ortaya koyan bir örnek olması açısından önem taşımaktadır (Toker 2008:185).

Aşkale'ye gitmemek için vergi borcunu son kurusuna kadar ödeyen ve Varlık Vergisi kaldırıldığında beş kurusuz ortada kalan Diran'ın, Aşkale'yi göze alarak servetinin bir kısmını elinde tutan ve vergi uygulaması sona erdikten sonra elindekini kullanarak yeniden piyasaya giren hısım akrabası karşısında düştüğü durum çok çarpıcı bir şekilde aktarılmıştır. Diran'ı, karısı Arus'un bile sürekli olarak “Sen bencil adamın tekisin, çoluğunu çocuğunu düşünmezsin, Aşkale'ye bile gitmedin” diye aşağıladığı düşünülürse, işin bu yönünün ne kadar önemli olduğu ortaya çıkar. 1970 yılında Jamanak Gazetesi'nde tefrika edilen, 1984'te ise kitap halinde yayımlanan eserin orijinal adı Mırçünnere Verçaluyısı yani “Karıncaların Günbatımı” iken Türkçe yayımlanırken bu çok çarpıcı adın yerine, daha tanıtıma yönelik bir ad, Babam Aşkale'ye Gitmedi adı kullanılmıştır (Köker 1999: 58-60).

Bakış açısı ve olayların ele alınışı bakımından Ahmet Aziz'in romanına benzeyen, genel olarak Türkiye'nin o yıllarda takip ettiği azınlık siyasetini sosyalist bakış açısıyla eleştiren romanda aşırı abartı yapılmıştır. Zaten önce Ermenice yayınlanıp daha sonra Türkçeye yine bir Ermeni yazar olan Sirvart

Malhasyan tarafından çevrilen roman, genel okuyucu kitlesinden çok, küçük bir cemaat veya azınlığa hitap etmektedir. Yine bir önceki roman gibi bu romanın isminin de Varlık Vergisi ile ilişkili olmasının nedeni, yazarın bu olay üzerinden kendi cemaatinin uğradığı haksızlıklara dikkat çekmek istemesidir.

Biberyan, romanında Tarhanyan ailesi ekseninde, azınlık topluluklarının tek parti döneminde uğradığı baskılara, özellikle Ermeni toplumu açısından 1915'ten sonraki en önemli olaylardan biri olan Varlık Vergisi'ne odaklanır. Aile bağları zayıflamış, çalışmayı düşünmeyen, çevreleri tarafından yalnız bırakılan Tarhanyan ailesi, bütün bu içine düştükleri durumun suçlusu olarak babaları Diran'ın Aşkale'ye gitmemek için bütün varlığını satmasında bulurlar.

Roman, ana karakter olan Baret'in, azınlıkların alındığı Nafia askerliğinde üç buçuk yıl askerlik yapıp döndükten sonra adeta bütün topluma yabancılaşması üzerine kurgulanmıştır. Ailesi dâhil bütün çevresinden kopan ve bir kötülük makinesi haline gelen Baret'in içine düştüğü duruma neden olduğu için yazar Varlık Vergisi ile Nafia askerliğini suçlar. Hâlbuki romanın içinde geçen birçok karakter de aynı durumları yaşadığı hâlde hayatına gayet rahat bir şekilde devam edebilmektedir. Yazar, Baret karakteriyle dönemin siyasi anlayışının azınlıklara, özellikle Ermenilere ne kadar eziyet çektiğini anlatmak istemiştir.

Baret'in babası Diran Tarhanyan elindeki her şeyi satmış ve sattıklarından elde ettikleri borcunu kapatmaya yetmediği için evine haciz gelmiş ve eşyalarına da el konulmuş, bu sayede Varlık Vergisi borcunu ödemiş ve Aşkale'ye gitmemiştir. Borcunu ödeyebilmek için neyi var neyi yoksa elden çıkarmıştır (Toker 2008: 189, 191). Biberyan'ın Suren karakteri Varlık Vergisi'nden sonra bu vergi sayesinde zenginleşenlerdendir. İşini bilene Varlık Vergisi'nin engel olmadığını göstergesi olan Suren, anne Arus tarafından bu nedenle sürekli örnek gösterilir. Suren ticarete atılmış; önce Aşkale'ye gönderilen bir arkadaşının mallarına el koyarak, ardından savaş ekonomisinin çalkantılı döneminde para kazanmanın ideal yolu olan karborsaya başvurarak zengin bir yaşam tarzına ulaşmıştır. Romanın her sayfasından “neredeydi o eski günler” cümlesi çıkmaktadır (Toker 2008:191).

ii) Boğaziçine Sığınanlar (Fritz Neumark): II. Dünya Savaşı sırasında Almanya'dan Türkiye'ye iltica eden maliye profesörü Fritz Neumark Boğazi-

ziçine Sığınanlar adlı anı kitabında varlık vergisi uygulamalarını değerlendirmektedir.

“...Savaşın yol açtığı kısıtlama her şeyden evvel, geniş halk kitlesi için en önemli gıda maddesi olan ekmeğin yanında kömürü ve ayrıca çay, kahve, şeker ve bazı gıyecek maddeleri kapsıyordu. Fakat biz gene de aç kalmıyorduk ve eğer ara sıra üşüsek bile, yakıt genellikle en azından bir odayı ısıtmaya yetiyordu... Savaş sırasında lüks madde haline gelen dikiş iğnesi, mektup kağıdı, jilet, pamuklu eşyalar ve buna benzer şeyler de karaborsaya düşmüştü. Düzensiz aralıklarla bu tür eşyaları seyyar satıcıların elinde görünce, bütün ulaşım zorluklarına rağmen bu tür eşyalarla yüklü bir geminin daha İstanbul limanına vardığını anlıyorduk....Bir tarafta enflasyon yüzünden giderek büyüyen açlık ve sefalete mahkum edilen veya alışıl gelmiş mütevazı tüketim alışkanlıkları şiddetle kısıtlanmış büyük bir halk kitlesi, diğer tarafta ise kesinlikle barış zamanından kötü olmayan, hatta belki daha iyi bir hayat süren ufak bir zengin tabakası vardı. Bunların arasında ‘nouveaux riches’ler yeni zenginler az değildi... Böyle bir ortamda Türk Hükümeti ekonomik ve mali politika sahasında en esaslı ve müessif tedbirlerden birisi, varlık vergisini yürürlüğe koymuştur. Ancak seçilen bu vergi biçiminin mali ve sosyal yönden doğru olup olmadığı ise şüpheliydi...Olağanüstü zamanlarda böyle bir tedbir bir defaya mahsus olmak üzere, bazı şartlar çerçevesinde mazur görülebilirdi. Bu şartların en mühimi, her şeyden evvel maliyenin böylesine teknik ve ekonomik problemlerle yüklü bir vergiyi, oldukça titiz ve adaletli bir şekilde tahsil edebilme yeteneğine sahip olmasıdır. O sıralar ise Türkiye’de böyle bir durumun bahsi bile edilemezdi. Zira her şeyden evvel ne yürürlükte olan genel bir varlık vergisi, ne de daha ötesi, bütün gelirleri kapsayan modern bir gelir vergisi mevcut idi ki, ancak bu iki vergi, varlık vergisinin gerekli enformasyon kaynağını oluşturabilirdi. Bu eksiğin yanı sıra, Varlık Vergisi Kanunu’nun şeklen bir tarifesi bile yoktu. Bu inandırılması güç gerçek açısından bakılırsa, vergi uygulamasının insafsız, haksız ve daha doğrusu keyfi bir işlem olmaktan öteye gidememiş olduğu kolayca anlaşılır. Kanunun amaçladığı ve fiili olarak büyük ölçüde ulaştığı, azınlıkları, özellikle Ermeni, Rum ve Yahudileri, ama büyük bir ölçüde yabancı ülke vatandaşlarını da aynı şartlarda yaşayan öz Türklere nazaran çok daha vergiye tabi tutmak idi. Benim bilgim olan ve istisnasız azınlık mensuplarıyla ilgili birçok hallerde, istenilen vergi mükellefin bütün servetini kat be kat aşmakta idi ve mükellef bunun sonucu olarak ya iş yerini uygunsuz fiyata

satmaya ya da çok borçlanmaya mecbur kalmıştır. Bunun izleri, uzun zaman ve yoğun bir şekilde Türk ekonomik hayatına yerleşti ve özellikle mükelleflerin zaten pek yüksek olmayan vergi ahlakını son derece düşmesine sebep oldu (Neumark 1982: 142 -145).

Varlık vergisi uygulamasının Türk vergi tarihinde tek örnek kalmasını ümit eden Neumark'ın bu vergiyle ilgili son değerlendirmesi şöyledir: “Varlık vergisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin maliye tarihinde üzücü bir bölümdür. Cumhuriyetin kurucusu Atatürk'ün memleket içinde ve dışında oluşturmuş olduğu itimadı önemli ölçüde ve uzun bir süre için sarsmıştır.» (Neumark 1982: 146).

(iii) Kuzguncuklu Fazilet (Yılmaz Karakoyunlu): Yılmaz Karakoyunlu'nun Salkım Hanımın Taneleri'nden sonra bu konuyu işlediği ikinci eseri “Kuzguncuklu Fazilet” (1999) isimli piyesidir. 1942-1944 yılları arasında yürürlükte olan Varlık Vergisi'nin toplum üzerinde yarattığı ahlaki çöküntüyü konu edinen üç perdelik müzikal oyunda yazar, Varlık Vergisi'nin kendi hâlindeki bir ailede nasıl ahlâki bozulmaya neden olduğunu anlatır ve eserin sonunda kötüler cezasını çeker. Yokluğun her şeyi belirlediği, her şeyin karneye bağlandığı, vergisini ödeyemeyenlerin Aşkale'ye sürgün edildiği günlerde, birileri bu krizi fırsata çevirmeyi bilir. Bu piyes yaşanan bu olumsuz olayların nasıl cereyan ettiğini anlatır.

Bu esere ismini veren Fazilet, İstanbul'un Kuzguncuk semtinde oturan fakir, kendi halinde fakat hırslı bir memur karısıdır. II. Dünya Savaşı sırasında hükümetin halka dağıttığı yiyecek karnelerini alıp satarak ek gelir elde etmeye çalışırken, Varlık Vergisi çıkınca oğlu ve damadıyla birlikte kocasının üzerinden zenginlerin borçlarını rüşvet karşılığında küçük göstermeye çalışır. Bu sayede büyük gelir elde eder. Bu durumdan rahatsız olan eserin tek vicdanı bozulmamış karakteri Nizami Bey, eserin sonunda bunları şikâyet ederek hem kazançlarına mani olur hem de cezalandırılmalarını sağlar.

(iv) Aşkale-Erzurum Günlüğü (Yorgo Hacidimitriadis): Ayhan Aktar, Yorgo Hacidimitriadis'in Aşkale- Erzurum Günlüğü (1943) adlı çalışması ile Varlık Vergisi ve ardından gelen çalışma kampları anlatılmaktadır. Aktar'ın yayına hazırladığı kitabın en özgün bölümünü, Varlık Vergisi borcunu ödeyemediği için 22 Mart 1943 tarihinde Haydarpaşadan trenle Erzurum Aşkale'deki çalışma kamplarına gönderilen un tüccarı Yorgo Hacidimitri-

adis'in orada kaldığı süre içinde tuttuğu günlüğü oluşturmaktadır. Hacıdimitriadis, sokakları süpürürken yerli halktan bazı insanların nasıl onları alayla izlediğini anlatır; yerli gençler arasında yaşlı mağdurların kamptaki görevlerini onların yerine ücret karşılığı yapan ve böylece mağdurları daha yakından tanıyarak onların durumlarına kederlenenlerin de olduğu vurgulanır. Eserde Varlık Vergisi'nin sadece varlıklıları etkilemediği, her sınıftan insanları kısıkcına aldığı da anlatılmaktadır.

SONUÇ

Yaklaşık 16 ay süren Varlık Vergisi, devlete beklenen geliri sağlamadığı gibi hem içerde hem de dışarıda eleştirilere neden olmuştur. Varlık Vergisi, adil olarak uygulanmayan, ırk ve din ayrımına dayalı bir vergi uygulaması olarak maliye tarihine varlık vergisi faciası adı ile geçmiştir. Bu vergi azınlıkların toplumsal yapımızdaki yerlerini ve işlevlerini önemli ölçüde etkilemiştir.

Varlık Vergisi uygulama sonuçları edebiyatımızda 1990'lı yıllardan itibaren romanımıza tekrar konu olmuştur. Bu romanlar ve yazılan diğer eserler bu verginin olumsuz taraflarını anlatan, daha çok mağdur tarafın bakış açısıyla ele alınmış eserlerdir. Bu yanlı bakışlarından dolayı bu eserlerde anlatıldığı şekilde olaya bakmak ve böylece düşünmek pek de doğru değildir.

Günümüzde Varlık Vergisi'nden etkilenmiş azınlık topluluklarından Rumlar ve Yahudiler bu konuyu fazla deşelemezken, Ermeni asıllı vatandaşlarımızın fazlasıyla mağdur edebiyatı yapması tesadüfi değildir. Aksine en az sınıktı çekenler onlar olmasına rağmen amaçlarının 1915 olaylarından sonra bu konuyu da bir koz olarak kendi amaçları için kullanmak istemeleri olarak açıklanabilir.

Her şeye rağmen Varlık Vergisi uygulaması dönemin şartlarına göre çok yönlü değerlendirilmelidir. Vergilemede adaletsizliklerin her zaman olabileceği, olmayı sürdürdüğü de bir gerçektir. Türkiye'de ne zaman vergi vermemen/yeterince vermeyen sermaye kesimi üzerinden vergi alınması önerilse, aşırı zenginler Varlık Vergisi söylemiyle ortaya çıkmaktadırlar.

Kaynaklar

- Akar, Rıdvan (1999). *Aşkale Yolcuları, Varlık Vergisi Ve Çalışma Kamp- ları*. İstanbul: Belge Yay.
- (1992). *Varlık Vergisi Tek Parti Rejiminde Azınlık Karşıtı Politika*. İs- tanbul: Belge Yay.
- Akın, F. (2006). *Türkiye’de Azınlık Politikaları 6-7 Eylül Olayları*. İs- tanbul: Kum Saati Yay.
- Aksanyar, Necati ve M. Biçer (2008). “II. Dünya Savaşı’nda Çıkarılan Varlık Vergisi’nin Türk Basınında ve Kamuoyunda Yansımaları (11 Kasım 1942-15 Mart 1944)”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21: 381-399.
- Arseven, Tülin (2010). “Attilâ İlhan’ın Romanları ve Romancılığı”. *Attila İlhan Armağanı*. Ed. Yakup Çelik. Ankara: Kültür ve Turizm Bakan- lığı Yay. 251-286.
- Aktan, Coşkun vd. (2010). *Vergi Zulüm ve İsyân*. Ankara: Phoenix Yay.
- Aktar, Ayhan. *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*. İstanbul: İleti- şim Yay.
- Aktar, Ayhan (2011). *Yorgo Hacı Dimitriadis’in Aşkale-Erzurum Günlü- ğü (1943)*. İstanbul: İletişim Yay.
- Aydemir, Şevket Süreyya (2000). *İkinci Adam*. C.2. İstanbul: Remzi Kita- pevi.
- Aziz, Ahmet (2008). *Aşkale Yolcusu Kalmasın*. İstanbul: Yalçın Yay.
- Biberyan, Zaven (2000). *Babam Aşkale’ye Gitmedi*. Çev. Sirvart Malhas- yan. İstanbul: Aras Yay.
- Clark, Edward C. (1972). “Türk Varlık Vergisine Yeniden Bakış”. Çev. Yapıt Yazı Kurulu. *Middle Eastern Studies* 8/2: 29-43.
- Coşar, Nevin (2003). “Varlık Vergisi Konusundaki Yolsuzluk Söylentileri”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 58/2:1-27.
- Çetinoğlu, Ali S. (2009). *Varlık Vergisi 1942-1944*. İstanbul: Belge Yay.
- Çetinoğlu, Sait (2011). “Varlık Vergisi’nin Aşkale-Erzurum Cephesi: Yor-

- go Hacıdimitriadis'in Günlüğü. <<http://www.birikimdergisi.com>> (1.10.2011).
- Çalgın, S. Alev (2003). *Türk Roman ve Hikâyesinde İkinci Dünya Savaşı*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Gürbüz, Cazim (2007). *Edebiyatlaşan Vergiler*. İstanbul: Bilgeoğuz Kitabevi.
- İlhan, Attila (1995). *Yaraya Tuz Basmak*. İstanbul: Bilge Yay.
- Kafaoglu, A.B. (2001). *Varlık Vergisi Gerçeği*. İstanbul: Kaynak Yay.
- Karakoyunlu, Yılmaz (1999). *Salkım Hanımın Taneleri*. İstanbul: Öteki Yay.
- Karaosmanoğlu, Yakup K. (1999). *Politikada 45 Yıl*. İstanbul: İletişim Yay.
- Kayra, Cahit (2011). *Savaş Türkiye Varlık Vergisi*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Kınalı, Fatih (2010). *Edebiyatımızda Ticaret ve Tacirler*. İstanbul: İTO Yay.
- Kısakürek, Necip Fazıl (1943). "Varlık Vergisi I, II". *Son Telgraf*. 9-10 Mayıs.
- Köker, Osman (1999). "Aşka'ya Gidenler-Gitmeyenler". *Toplumsal Tarih Dergisi* 72: 58-60.
- Levis, Bernard (1996). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Çev. Metin Kıratlı. Ankara: TTK Yay.
- Narlı, Mehmet (2010). "Biyografi ve Roman: Kemal Tahir'in Hapishane Romanları, Hapishane İnsanları ve Argosu". *Kemal Tahir 100 Yaşında*. Ed. Ertan Eğribel ve M. Fatih Andı. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 85-102.
- Neumark, Fritz (1982). *Bogaziçine Sığınanlar (Türkiye'ye İltica Eden Alman İlim Siyaset ve Sanat Adamları 1933-1953)*. Çev. Şefik Alp Bahadır. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yay. 3062/66.
- Ökte, Faik (1951). *Varlık Vergisi Faciası*. İstanbul: Nebioğlu Yay.
- Parla, Jale (2001). *Don Kişot'tan Bugüne Roman*. İstanbul: İletişim Yay.

- Pur, H. P. (2007). *Varlık Vergisi ve Azınlıklar*. İstanbul: Eren Yay.
- Şenol, Mahmut (2008). Çerkes Âdil Paşa'nın Tahsildarlık Günleri. İstanbul: Papirüs Yay.
- Tahir, Kemal (2008). *Namusçular*. İstanbul: İthaki Yay.
- Tezel, Y.S. (1994). *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay.
- Tuncer, S. (2000). "Varlık Vergisi Üzerine Bir Deneme". *Prof. Dr. Adnan Tezel'e Armağan Kitabı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yay.
- Türkeş, Ö. (2001). "Romana Yazılan Tarih". *Toplum ve Bilim* 91/2: 81-148.
- Toker, Hülya G. (2008). "Zaven Biberyan'ın 'Babam Aşkale'ye Gitmedi' Adlı Romanında Varlık Vergisi Kanunu ve Devrimsiz Gündelik Hayatlar". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* 27 (Güz): 183-201.
- Uğurlu Alev S. (2009). "Türk Romancısının Gözüyle II. Dünya Savaşı". *Turkish Studies* 4/1-II:1740-1764.
- Varcan, Nezih (1987). *Türkiye'de Vergi Politikasının Oluşumu*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay.
- Yel, S. (2009). *Varlık Vergisi Karşısında Azınlıkların Tutumu*. Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi.

The Reflection of The Wealth Tax in the Turkish Novel

Ramazan Gökbnar*

Muzaffer Çandır**

Ahmet Arslan***

Pelin Mastar Özcan****

Abstract

Turkey experienced a serious economic crisis during the Second World War. During this period, defense expenditures increased and agricultural production plummeted. First in Ankara and then in İstanbul, bread was given out in rations and essential goods such as flour, sugar, and medicine became hard to find. Life became very expensive, and a black market emerged from these circumstances. New and unusual tax programs had to be implemented in order to meet the demands of the war time economy. The wealth tax that was introduced for this purpose is not very different from the tax laws implemented in Europe during times of war. The wealth tax left indelible memories on society during this period. The memories, emotions, and thoughts created by the wealth tax appear in novels of the period. This study examines novels that document emotions related to the wealth tax, which is one of the most controversial topics of Turkish economic history.

Anahtar Kelimeler

Second World War, Wealth Tax, novel, war economy, unusual tax

* Prof. Dr., Celal Bayar University, Faculty of Economic and Administrative Sciences, Department of Public Finance - Manisa/Turkey
ramazan.gokbnar@cbu.edu.tr

** Assist. Prof. Dr., Celal Bayar University, Faculty of Arts and Sciences , Department of Turkish Language and Literature – Manisa/Turkey
candir45@yahoo.com

*** Lect., İnönü University, Faculty of Economic and Administrative Sciences, Department of Public Finance – Malatya/Turkey
ahmet.arslan@inonu.edu.tr

**** Dr., Celal Bayar University, Faculty of Economic and Administrative Sciences, Department of Public Finance Manisa/Turkey
pelinmastar83@hotmail.com

Влияние «налога на роскошь» на турецкие романы

Рамазан Гокпюнар*

Музаффер Чандыр**

Ахмет Арслан***

Пелин Мастар Озжан****

Аннотация

Турция переживает самый серьезный экономический кризис в своей истории во времена II Мировой войны. Во время этого периода затраты на оборону значительно снижают сельскохозяйственное производство. Первое это касается распределение хлеба в Стамбул после Анкары; мука, сахар, основные продукты питания, как и лекарства, очень трудно найти, жизнь очень дорогостоящую. В такой ситуации становится необходимым введение дополнительных налогов для покрытия военных нужд для преуспевающих владельцев прибыльных предприятий. Акт о налоге на роскошь, введенный в этих целях, не сильно отличается от законов военных налогов в Европейских странах. Практика налога на роскошь оставляет незабываемые впечатление у налогоплательщиков. Эти чувства и переживания общества отражены в литературе. В этом исследовании, финансовая история Турции, а также эмоции того, кто живет в это противоречивое время, анализируется в аспекте налога на роскошь.

Ключевые слова

II Мировая война, налог на роскошь, чтение, военная экономика, сверх -налог

* Проф. Док., Университета Желал Байер, факультет Экономики и административных наук, кафедра Финанса – Маниса /Турция
ramazan.gokbunar@cbu.edu.tr

** и.о.доц.док., Университета Желал Байер, факультет Литературы, кафедра турецкого языка и литературы Маниса /Турция
candir45@yahoo.com

*** Преподаватель, Университета Инони, факультет Экономики и административных наук, кафедра Финанса I – Малатия/Турция
ahmet.arslan@inonu.edu.tr

**** Док., Университета Желал Байер, факультет Экономики и административных наук, кафедра Финанса– Маниса /Турция
pelinmatar83@hotmail.com

